

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČESKÉ REPUBLIKY
Karmelitská 7, 118 12 Praha 1 - Malá Strana

**Metodické pokyny
k pokusnému ověřování
nové formy spolupráce s rodinou
a školní péče o žáky,
u kterých se projevuje rizikové chování,
a k zavedení Individuálního výchovného plánu**

**Zpracovala: PaedDr. Miroslava Salavcová
Odbor 22, MŠMT
PhDr. Václav Mertin, FF UK**

Obsah

1. Úvod
 2. Oblasti sledované pokusným ověřováním
 3. Praktický postup při pokusném ověřování Individuálního výchovného plánu
 4. Dokumentace
 5. Partneři řešení
 6. Legislativní rámec
 7. Doporučená literatura
 8. Závěr
- Přílohy
- Příloha č. 1 – Záznamový arch
 - Příloha č. 2 – Individuální výchovný plán
 - Příloha č. 3 – Modelová situace (Drogy)
 - Příloha č. 4 – Modelová situace (Záškoláctví)
 - Příloha č. 5 – Pojmy
 - Příloha č. 6 – Seznam pilotních škol

1. Úvod

Výchovné problémy ve školách nabývají na závažnosti, zejména ve vztahu k požadavkům kladeným na vzdělávání každého jedince. Školy stále ve větší míře řeší problémy s agresivitou, vulgárním chováním, kouřením, pitím alkoholu, drogami a dalšími závažnými přestupky proti školnímu řádu, které ohrožují samotné dítě i jeho okolí.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen ministerstvo) proto vyhlašuje pokusné ověřování na základě § 171 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), které se bude zabývat novou formou školní péče o žáky, která vede k prevenci jmenovaných projevů rizikového chování a v případě jejich propuknutí k jejich řešení pomocí nastavených postupů, a využití Individuálního výchovného plánu (dále jen IVÝP), a to se zaměřením na meziresortní spolupráci.

Obsahem pokusného ověřování (PO) je především nová forma školní péče o žáky, kteří narušují školní výuku. Jedná se o pedagogická, psychologická, sociální, zdravotní a jiná opatření, která budou sloužit prevenci problémů i jejich řešení. Dalším cílem je zařazení IVÝP mezi nástroje, které v případech zvyšujících se výchovných problémů žáků nastaví spolupráci rodiny, školy a ostatních orgánů a institucí ve směru vyřešení těchto problémů.

IVÝP je dohoda s rodiči nebo zákonnými zástupci (dále jen rodiče), u jejichž dětí se objevují opakované výchovné problémy, přestupky proti školnímu řádu nebo pravidlům třídy, které negativně působí na proces vzdělávání konkrétního jedince i celé třídy. IVÝP se vytváří v situaci, kdy běžná opatření nevedla k efektu. IVÝP obsahuje reálné úkoly a závazky pro školu, rodiče i samotného žáka.

2. Oblasti sledované pokusným ověřováním

Je zcela zřejmé, že ne všechny oblasti rizikového chování žáků základní školy může škola sledovat, předcházet jim a snažit se adekvátním způsobem reagovat, např. o patologickém hráčství žáka, které nemůže probíhat na půdě školy, se pracovníci školy ani nemusejí dovědět. Proto byly vymezeny oblasti, kterými se pokusné ověřování bude přednostně zabývat:

A. Ze strany žáka

1. Neplnění školních povinností
 - nenošení pomůcek
 - bez domácích úkolů
 - záškoláctví
 - odmítání práce při vyučování
2. Nevhodné chování
 - hrubé vyrušování při vyučování
 - vulgární chování

- nevhodné chování ke spolužákům zaměstnancům a k ostatní veřejnosti při akcích školy (agresivita, násilí, šikana včetně kyberšikany)
- vandalismus
- kriminalita, delikvence (např. krádeže)
- xenofobie, rasismus, intolerance a antisemitismus
- nevhodné chování se sexuálním podtextem

3. Další typy rizikového chování

- kouření včetně poskytování cigaret ostatním
- užívání návykových látek včetně jejich poskytování ostatním
- pití alkoholu včetně jeho poskytování ostatním
- nošení nevhodných a nebezpečných předmětů do školy
- netolismus

B. Ze strany rodičů

- nedostatečná kontrola školních výsledků dítěte
- nedostatečná spolupráce se školou
- nevhodný příklad
- ohrožování výchovy dítěte
- psychické nebo tělesné týrání
- nevhodné chování se sexuálním podtextem
- zneužívání formou vlivu sekt a náboženských hnutí

C. Ze strany školy

- nedostatečná či nevhodná spolupráce a komunikace s rodiči a žákem
- nedostatečná kontrola žáka
- nedostatečná pomoc žákovi
- nerespektování důstojnosti žáka

3. Praktický postup při pokusném ověřování

Při řešení problémů spojených s rizikovým chováním žáků na základních školách je velmi důležitá nejen součinnost rodičů a všech pracovníků školy, tedy učitelského sboru, výchovného poradce, školního metodika prevence, školního psychologa či školního speciálního pedagoga (pokud na škole pracují), ale také dalších orgánů a institucí, kterých se tato problematika týká (orgánů sociálně-právní ochrany dětí – OSPOD, dětských a dorostových lékařů, středisek výchovné péče, pedagogicko-psychologických poraden, orgánů činných v trestním řízení, Policie ČR a dalších).

Pokud vedení školy při vytváření a vyžadování pravidel dbají o skutečnou a otevřenou spolupráci se všemi, mohou ve škole vytvořit prostředí i atmosféru podporující komunikaci a dostatek vhodných příležitostí pro kontakt mezi učiteli a rodiči.

Pozitivní přístup a pozitivní snahy se však někdy nevyhnou neporozumění ze strany některých nepřizpůsobivých jedinců. Zákon již dnes částečně dává škole práva v oblasti vzdělávání a možnost výchovné působení rodičů určitým způsobem vymáhat. Jedná se o případy silně nepřizpůsobivých žáků, kteří ve škole psychicky nebo fyzicky ohrožují své

okolí. Postup vedení školy začíná u realizace preventivních strategií školy, svolání výchovné komise ve škole, přes školskou komisi a spolupráci s OSPOD či policií, až po trestní oznámení na rodiče. Tato cesta plná restrikcí však není cestou rozvoje a není možné na ní stavět pozitivní rozvoj vztahů rodiny a školy.

Podmínky na školách

Pokusné ověřování Individuálního výchovného plánu bude řídit meziresortní Pracovní skupina pro přípravu IVýP, která spadá pod gesci odboru 22 – odboru předškolního, základního a základního uměleckého vzdělávání MŠMT, složená z odborníků na danou problematiku a obohacená o tři zkušené pedagogy z praxe. Členové této pracovní skupiny navštíví jednou za pilotní školní rok každou školu zařazenou do pokusného ověřování. Harmonogram návštěv bude školám dodán během měsíce září 2011, návštěvy budou probíhat od ledna 2012. MŠMT zašle zřizovatelům a České školní inspekci (ČŠI) seznam pilotních škol.

Pokusné ověřování na 36 pilotních školách bude zahájeno 1. 9. 2011 a bude ukončeno 30. 6. 2012. Závěrečný seminář pro zástupce pilotních škol proběhne v červnu 2012. Na pilotních školách bude probíhat výuka v plném rozsahu podle ŠVP. Do pokusného ověřování budou zapojeni všichni žáci 1. - 9. roč. pilotních škol.

Cíle pokusného ověřování IVýP

IVýP nepředstavuje jednorázovou akci spočívající v podpisu „smlouvy“ školy s rodiči, ale jde o celý systém, jak pracovat se žáky v oblasti výchovy ve škole a zejména se zaměřením na prevenci a řešení poruch chování.

Hlavní cíle PO:

- vyzkoušet novou formu školní péče o žáky a její organizaci
- vyzkoušet novou formu spolupráce s rodiči
- vyzkoušet zařazení IVýP mezi nástroje prevence a ověřit jeho možnosti
- hledat nové možnosti spolupráce školy se zainteresovanými organizacemi
- hledat a ověřit další postupy, které nebudou mít charakter sankcí
- poukázat na slabiny legislativní vymahatelnosti součinnosti žáka a jeho rodiny
- získat vyhodnotitelná data pro případná opatření

Účastníci pokusného ověřování

Na IVýP budou participovat tyto základní skupiny:

- pedagogičtí pracovníci školy
- rodiče
- žáci
- odborní pracovníci školy (výchovný poradce, školní metodik prevence, školní psycholog, pokud na škole pracuje)

Pedagogičtí pracovníci

Projekt se týká všech pracovníků školy, protože jde o systém, na kterém musí participovat celá škola.

Určující odbornou složkou jsou však v tomto systému pedagogičtí pracovníci, jejichž hlavními úkoly bude:

- nastudování podkladů
- příprava informací pro rodiče
- příprava informací pro žáky
- stanovení třídních pravidel ve spolupráci se žáky

Pravidla třídy

Pro vytvoření atmosféry bezpečí, klidu a dobrých podmínek pro vzdělávání ve třídě a ve škole je nutné nastavit pravidla, která se postupně stanou přirozenou součástí školního klimatu. Žáci jsou potom schopni je uplatňovat i samostatně. Může to představovat velký přínos pro jejich další osobní a profesní život.

Aby mohli všichni navzájem co nejlépe vycházet, musí se domluvit. Když se učitel na něčem se žáky domluví, když pravidla pro svoji třídu vytvoří společně, žáci tuto domluvu respektují s větším pochopením. Je nezbytné jim vysvětlit, že bude jednodušší dodržování pravidel všemi bez výjimek. Jsou některá pravidla, která jsou daná zákony, vyhláškami, školním řádem, se kterými jsou seznámeni a která měnit nelze. Třídní pravidla však je možné změnit, pokud se na tom všichni domluví.

Jako velmi výhodné se jeví i **zapojení školního žákovského parlamentu** do tvorby školního řádu.

Rodiče

Rodiče mají v našem pojetí základní odpovědnost za vzdělávání i výchovu dítěte. Mají zajistit dítěti podmínky pro přiměřenou přípravu. Současně mají povinnost věnovat se dítěti, rozvíjet jeho dovednosti. Mají povinnosti i ve vztahu ke škole – je nezbytné, aby spolupracovali, podpořili význam vzdělávání.

Rodiče ve všech třídách budou seznámeni s tím, že se škola zapojila do pokusného ověřování a co to bude pro ně znamenat, co se od nich očekává. Informace se dostanou všem rodičům.

Učitelé připomenou všem rodičům taktně a šetrně, že mají zásadní povinnosti ve vztahu k chování a jednání svých dětí. Škola bude řešit i drobné přestupky a problémy v jejich začátku a bude očekávat podporu ze strany rodičů. Soustředěný a jednotný tlak obou důležitých institucí (školy a rodiny) na žáka zvyšuje pravděpodobnost efektu. Cílem sdělení tedy nebude stěžovat si na dítě, vyzývat rodiče k trestání dítěte, ale hledat spolupráci, podporu a řešení. Celý projekt není zaměřen na trestání dětí, ale na hledání efektivní pomoci. Je snahou o efektivní předávání informací a zapojení rodiny do procesu změny.

Je třeba rodičům (souběžně i žákům v třídnické hodině) sdělit postup, jehož podstatnou součástí je stanovení a vymáhání pravidel, a informovat o tom, co bude následovat, když se žáci nebudou podle těchto pravidel chovat. Dále je třeba uvést příklady postupů, které bude aplikovat škola, i těch, které očekávají jako spolupráci od rodičů.

Žáci

Vzhledem k vyspělosti žáků i organizaci výuky je žádoucí rozdělit celou problematiku na první a druhý stupeň, kdy roste spoluzodpovědnost žáka.

Pro začlenění žáka do systému IVýP nejsou zapotřebí žádná odborná vyšetření, diagnózy, doporučení, posudky. Úplně dostačuje, že chování/jednání dítěte je označeno jako problémové. K zařazení je dostačující popis problému. O začlenění rozhoduje třídní učitel ve chvíli, kdy vyhodnotí dosavadní opatření při řešení problému jako neúčinná.

Odborní pracovníci školy

Výchovný poradce, školní metodik prevence a školní psycholog nebo školní speciální pedagog (pokud ve škole pracují) jsou přizváni k případu řešení problémového chování žáka v případě, že výchovná opatření v rámci školní třídy nebyla ani ve spolupráci s rodiči žáka efektivní a je třeba vytvořit Individuální výchovný plán. Jsou součástí i dalších opatření v případě, že ani podpis dohody mezi školou, rodiči a žákem nevyřešilo problematické chování žáka.

4. Dokumentace

Vedení dokumentace pokusného ověřování je důležitou součástí celého procesu. Jde především o záznam získaných poznatků o jednotlivých částech pokusného ověřování, které jsou sledovány.

Dokumentace PO Individuálního výchovného plánu zahrnuje:

- Záznamový arch
- Individuální výchovný plán
- Zprávu o průběhu pokusného ověřování

Záznamový arch

Jedná se o formulář, do kterého budou zaznamenány **jednotlivé kroky řešení problému**:

1. Výskyt prvního případu problémového chování – řešení ve škole (krátký popis, forma řešení problému, účastníci jednání, výsledek jednání – dohoda);

Pokud se nedostaví efekt tohoto řešení, nastupuje druhý krok:

2. Řešení problému s rodiči – první jednání při přetrvávajícím výskytu problémového chování (stejný popis kroku, ale s určením další schůzky);

Pokud se nedostaví efekt tohoto řešení z prvního jednání s rodiči, nastupuje třetí krok:

3. Řešení problému s rodiči – další jednání (stejný popis kroku, ale s podpisem Individuálního výchovného plánu a s určením další schůzky);

Viz příloha č. 1.

Individuální výchovný plán

Pokud se nedostaví efekt předchozího řešení z druhého jednání s rodiči a rodiče nebudou spolupracovat, škola navrhne podpis Individuálního výchovného plánu. Tento dokument má formu písemné dohody mezi školou, rodiči a žákem, ve které jsou jasně vyjmenovány jejich povinnosti při řešení žákova problematického chování. Tato dohoda bude individuálně přizpůsobena charakteru problému, který je touto formou řešen. Bude zde zaznamenán mimo jiné i návrh na vzdělávání rodičů v oblasti řešené problematiky (např. návštěva přednášky, návštěva poradenského zařízení, případně ve spolupráci s poradenskými pracovníky zařazení do podpůrné rodičovské skupiny, kde rodiče budou moci sdílet své zkušenosti).

Pokud nebude dohoda dodržována, škola bude dál jednat podle obvyklých postupů (účast zástupců OSPOD na jednáních ve škole, uvědomění nadřízeného orgánu školy, atd.). Současně bude používat všechny prostředky, které má k dispozici, např. využije služeb školského poradenského zařízení (Pedagogicko-psychologické poradny – PPP, speciálního poradenského centra - SPC) a nastupuje další krok:

4. Návrh dalšího postupu (opatření, které odsouhlasí výchovná komise a pedagogická rada školy), tedy řešení např. s OSPOD, policií, a to při využití legislativních opatření – zákona o přestupcích a trestního zákona.

Viz příloha č. 2

Zpráva o průběhu pokusného ověřování

Koncept této zprávy bude tvořen v průběhu pokusného ověřování, tedy v průběhu školního roku 2011/2012, a to v souvislosti se zaznamenaným postupem PO na jednotlivých školách v rámci návštěv řídicího týmu. Koncept zprávy s přesnými pokyny pro její vypracování obdrží pilotní školy do konce dubna 2012.

5. Partneri řešení

Využití nových postupů a IVýP výrazným způsobem posílí hledání podpůrných, pomocných, intervenčních, případně terapeutických opatření. Jedním z cílů pokusného ověřování bude tedy i hledání a ověření takových výchovných opatření, která nebudou mít charakter trestu, ale logicky vyplynou z problémové situace (např. odmítne pracovat, nahradí odpoledne). Je také možné využít přímé spolupráce s OSPOD při řešení problémového chování žáků na půdě školy.

Kontakty na pracoviště partnerů v pokusném ověřování IVýP v oblastech působitě jednotlivých škol lze nalézt na internetové adrese <http://test.prevence-info.cz/sit-sluzeb/sit-organizaci/prehled/>.

Jedná se o tyto organizace a pracovníky:

- Okresní koordinátor prevence
- Krajský školský koordinátor prevence
- Krajský koordinátor kriminality
- Krajský protidrogový koordinátor
- Krajský koordinátor pro romské záležitosti
- Školská poradenská zařízení (PPP, SPC, střediska výchovné péče)
- Orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD)
- Jiné užitečné organizace (sdružení poskytující vzdělávání veřejnosti prostřednictvím přednášek apod.)

Školy oznámí těmto organizacím ve své působnosti své zařazení do PO IVýP a seznámit je s možností, že se na ně v případě nutnosti obrátí se žádostí o pomoc při řešení problémového chování svých žáků.

6. Legislativní rámec

Školy se mohou při řešení výchovných problémů žáků řídit těmito právními předpisy a metodickými pokyny:

- Zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů;
- Zákonem č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů;
- Zákonem 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů;
- Zákonem č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů;
- Metodickým pokynem MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č. j. 20 006/2007-51;
- Metodickým pokynem MŠMT k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance, čj. 14 423/99-22;
- Metodickým pokynem MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízeních, č. j. 24 246/2008-6
- Metodickým pokynem MŠMT k zajištění bezpečnosti a ochrany dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, čj. 37 014/2005-25;
- Strategii prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství na období 2009–2012, MŠMT;

- Zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů;
- Metodickým pokynem MŠMT k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví; č. j. 21 347/2010-22
- Zákonem č. 273/2008 Sb., o České republice, ve znění pozdějších předpisů;
- Zákonem č. 40/2009 Sb., trestním zákoníkem, ve znění pozdějších předpisů.;
- Zákonem č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů;
- Zákonem č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů;
- Zákonem č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů;
- Vyhláškou č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.;
- Vyhláškou č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění vyhlášky č. 454/2006 Sb.

Základní povinnosti rodičů (zákonných zástupců) žáků

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

- rodiče jsou nositeli rodičovské zodpovědnosti, v jejímž rámci jsou povinni pečovat o nezletilé dítě, zejména o jeho zdraví a jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj (§ 31 odst. 1)
- při výkonu práv a povinností jsou povinni důsledně chránit zájem dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje (§ 31 odst. 2)
- rodiče mají rozhodující úlohu při výchově dítěte (§ 32)

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Z rámce rodičovské zodpovědnosti vychází i základní povinnosti zákoných zástupců v oblasti plnění povinné školní docházky žáka:

- povinnost zajistit, aby žák docházel řádně do školy (§ 22 odst. 3 písm. a))
- na vyzvání ředitele školy se osobně zúčastnit projednání závažných otázek týkajících se vzdělávání žáka (§ 22 odst. 3 písm. b)).
- informovat školu o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích žáka nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání žáka (ust. § 22 odst. 3 písm. c))
- dokládat důvody nepřítomnosti žáka ve vyučování (ust. § 22 odst. 3 písm. e))

Sankce

Sankce za neplnění těchto povinností se objevují jak v oblasti rodinněprávní, zejm. v oprávnění a povinnosti státu intervenovat do rodinných vztahů a v nezbytných případech též omezit či zbavit rodiče jejich rodičovské zodpovědnosti, tak v rovině

přestupkového, resp. trestního práva, naplňuje-li jejich jednání svou povahou a intenzitou přestupky, resp. trestné činy.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Sociálně – právní ochranou dětí se rozumí zejména ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny (§ 1 odst. 1).

Sociálně – právní ochrana se zaměřuje (také) na děti:

- jejichž rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti (§ 6 odst. 1 písm. a))
- které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající (také) v tom, že zanedbávají školní docházku (§ 6 odst. 1 písm. c))
- které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu (§ 6 odst. 1 písm. d))

Každý je oprávněn upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče (§ 7 odst. 1).

Každý je oprávněn upozornit orgán sociálně - právní ochrany dětí na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti (§ 7 odst. 2).

Školy a školská zařízení jsou povinny oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti nasvědčující tomu, že jde o děti vyžadující sociálně - právní ochranu, a to bez zbytečného odkladu poté, co se o takové skutečnosti dozví (§ 10 odst. 4).

Rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte má právo požádat při výkonu svých práv a povinností o pomoc (zejména) orgán sociálně – právní ochrany; orgán sociálně – právní je povinen pomoc poskytnout (§ 9).

Opatření sociálně – právní ochrany

a) preventivní a poradenská činnost

Obecní úřad je povinen působit na rodiče, aby plnili povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti a projednat s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dítěte (§ 10 odst. 1 písm. b), c)).

Obecní úřad obce s rozšířenou působností pomáhá rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě, poskytuje nebo zprostředkovává rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte (§ 11 odst. 1 písm. a, b)).

Obecní úřad obce s rozšířenou působností může uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení (za podmínek § 12 odst. 1).

Nevede-li projednání nedostatků dle předchozích kroků k nápravě, obecní úřad obce s rozšířenou působností nebo soud rozhoduje o uložení některého z výchovných opatření (§ 13 zákona č. 359/1999 Sb. a § 43 zákona o rodině). Obecní úřad obce s rozšířenou působností nebo soud může:

- napomenout vhodným způsobem nezletilého, jeho rodiče a osoby, které narušují jeho řádnou výchovu
- stanovit nad nezletilým dohled, jež se provádí za součinnosti školy či občanských sdružení
- uložit nezletilému omezení, která zabrání škodlivým vlivům na jeho výchovu, zejména návštěvu podniků nebo zábav vzhledem k jeho osobě nevhodných

b) opatření na ochranu dětí

Obecní úřad obce s rozšířenou působností podává za podmínek zákona o rodině návrh soudu na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Dle ust. § 31 zákona se přestupku dopustí také ten, kdo ohrožuje výchovu a vzdělávání nezletilého zejména tím, že zanedbává péči o povinnou školní docházku žáka. Přestupek lze spáchat jak úmyslně, tak i z nedbalosti, a dopustit se ho mohou nejen zákonní zástupci dítěte, ale i jiné osoby, kterým bylo svěřeno do péče. V souladu s ust. § 67 přestupkového zákona se přestupek projednává z úřední povinnosti a podkladem pro zahájení řízení může být oznámení o přestupku, poznatek z vlastní činnosti správního orgánu nebo postoupení věci orgánem činným v trestním řízení.

Za přestupek lze uložit sankci napomenutí nebo pokutu do 3 000 Kč.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Nejzávažnější protiprávní jednání nacházejí odraz v rovině trestního práva. Dle § 201 se trestného činu ohrožování výchovy mládeže dopustí mimo jiné ten, kdo, byť i z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte tím, že

- ho svádí k zahálčivému nebo nemravnému životu,
- umožní mu vést zahálčivý nebo nemravný život, nebo
- závažným způsobem poruší svou povinnost o ně pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající mu z rodičovské zodpovědnosti.

Za zahálčivý život lze přitom považovat i déletrvajícím záškoláctví a v soudní praxi lze zaznamenat případy, kdy za trestný čin ohrožování výchovy mládeže bylo kvalifikováno jednání rodičů, kteří neposílali po delší dobu své děti do školy a ani jinak nezajišťovali jejich vzdělávání.

Podle § 3 odst. 1 písm. e) zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, se **za osobu v hmotné nouzi nepovažuje osoba, které byla za neplnění povinností**

zákonného zástupce dítěte spojených s řádným plněním povinné školní docházky uložena sankce podle zvláštního právního předpisu, a to **po dobu 3 měsíců od právní moci uložení sankce**. Orgán pomoci v hmotné nouzi má však zachovánu možnost určit, že takovou osobu bude za osobu v hmotné nouzi považovat, pokud by šlo o odůvodněný případ a pokud by např. vystavení zákonného zástupce mimo systém hmotné nouze mohlo ohrozit celou rodinu a zájem dítěte.

Základní povinnosti dětí (žáků)

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Žáci jsou povinni:

- řádně docházet do školy do školy a řádně se vzdělávat (§ 22 odst. 1 písm. a))
- dodržovat školní řád a vnitřní předpisy školy (§ 22 odst. 1 písm. b))
- plnit pokyny pedagogických pracovníků vydané v souladu s právními předpisy a školní řádem (§ 22 odst. 1 písm. c))

Opatření sankčního charakteru – **kázeňská opatření** (§ 31 školského zákona, § 17 vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky) – napomenutí třídního učitele, důtka třídního učitele, důtka ředitele školy. Tato opatření nemají právní důsledky pro vzdělávání žáka. **Nejpřísnějším kázeňským opatřením je (podmíněně) vyloučení žáka ze školy, které však nelze uložit, pokud žák nesplní svou povinnou školní docházku.**

Kázeňské opatření lze uložit jen při zaviněném porušení právních předpisů nebo vnitřních předpisů školy ze strany dotyčného žáka. Škola je oprávněna „trestat“ pouze to jednání a chování žáka, za něž odpovídá (*žáka nelze sankcionovat za porušení povinností ze strany např. zákonného zástupce*) a které je schopno ovlivnit (*v závislosti na věku a míře rozumové a volní vyspělosti*).

Škola konečně plní nejen funkci vzdělávací, ale i neméně důležitou složku výchovnou (též § 1 školského zákona). Na problémové chování žáka by proto nemělo být reagováno pouze kázeňským opatřením, ale též vhodnou pedagogicko – psychologickou pomocí ze strany školy (škola může využít i součinnosti dalších odborníků a institucí z oblasti, jako je školní psycholog, výchovný poradce, pedagogicko – psychologická poradna apod.). Zvýšená pozornost je věnována osobám, které s ohledem na svůj zdravotní stav, sociální postavení či schopnosti vyžadují zvláštní pozornost a péči (tzv. žáci se speciálními vzdělávacími potřebami ve smyslu ust. § 16 školského zákona). Školské poradenské zařízení tak může rozpoznat např. zdravotní či sociální znevýhodnění dítěte ve smyslu ust. § 16 odst. 3, 4 školského zákona. Dětem se speciálními vzdělávacími potřebami je zaručen zvláštní přístup a pomoc při vzdělávání a vytvoření takových podmínek, které budou odpovídat jejich vzdělávacím potřebám a schopnostem (ust. § 16 odst. 6 školského zákona).

Omlouvání nepřítomnosti žáka ve škole – lékařské potvrzení

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (možno podotknout, že v dohodě se Sdružením praktických lékařů pro děti a dorost) vydalo Metodický pokyn č. j. 10 194/2002 – 14 k problematice uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a prevenci záškoláctví (tento dokument má pouze doporučující povahu, resp. je závazný pouze pro školy zřizované MŠMT). Dle jeho čl. II. odst. 2 může škola **požadovat, pokud to považuje za nezbytné, doložení nepřítomnosti žáka z důvodu nemoci lékařem jako součást omluvenky vystavené zákonným zástupcem** nezletilého žáka v případě, že **nepřítomnost žáka přesáhne 3 dny školního vyučování**. Ve zcela výjimečných, **individuálně stanovených případech** (zejména v případě časté nepřítomnosti žáka nasvědčující zanedbávání školní docházky) může škola požadovat jako součást omluvenky **potvrzení lékaře i při nepřítomnosti kratšího trvání**. Cílem takové úpravy je zabránit negativním jevům v rodinném zázemí žáka, kdy by zákonní zástupci neplnili své povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti a zanedbávali péči o jeho školní docházku (omlouvali jeho neodůvodněnou nepřítomnost).

Je však třeba uvést, že lékařská praxe v řadě případů potvrzení vydat odmítá, a to s poukazem na skutečnost, že platná právní úprava nezakotvuje povinnost vystavovat žákům (resp. jejich zákonným zástupcům) potvrzení o vyšetření, ošetření či onemocnění žáka. MŠMT již dříve poukázalo na ust. § 38 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, dle kterého **péče hrazená z veřejného zdravotního pojištění zahrnuje také posudkovou činnost spočívající v posuzování dočasné neschopnosti k práci nebo studiu ošetřujícím lékařem**, neboť dle názoru MŠMT **tato činnost zahrnuje nejen vyšetření pacienta a stanovení jeho diagnózy a léčby, ale také vyvození patřičného závěru (zda pacient je či není dočasně schopen studia) a jeho písemné potvrzení**. Tento názor **potvrdilo ve svém posledním stanovisku také Ministerstvo zdravotnictví, které uvádí**: „V případě, že zdravotnické zařízení navštíví fyzická osoba v roli pacienta (v případě nezletilých dětí v doprovodu zákonného zástupce) s cílem poskytnutí léčebné péče za účelem zachování nebo zlepšení zdravotního stavu, součástí této zdravotní péče hrazené z prostředků veřejného zdravotního pojištění by v souladu s výše citovanými právními předpisy mělo být i posouzení na základě vyšetření a poskytnutí písemného vyjádření jako závěru posouzení dočasné neschopnosti žáka ke studiu. V případě, že zdravotnické zařízení vyhledá fyzická osoba (žák, či jeho zákonný zástupce) s cílem vydání "omluvenky" bez úmyslu poskytnutí zdravotní péče za účelem zachovat nebo zlepšit zdravotní stav pacienta, vystavení písemného vyjádření jako závěru posouzení dočasné neschopnosti žáka ke studiu není součástí výše uvedené zdravotní péče hrazené z prostředků veřejného zdravotního pojištění.“ Povinností lékaře dle citovaného vyjádření je tedy vystavení potvrzení o dočasné neschopnosti žáka ke vzdělávání pro účely „školní omluvenky“, pokud jde o součást poskytované léčebné péče hrazené z prostředků veřejného zdravotního pojištění.

S ohledem na stávající praxi lékařů však nelze zcela vyloučit, že i přes uvedený závěr nebudou někteří z nich „ochotní“ žákovi předmětné potvrzení pro účely školní omluvenky vystavit. V takovém případě škola zpravidla bude respektovat tuto skutečnost potud, že není v moci zákonného zástupce předmětné potvrzení vynutit. Škola v takové situaci **posoudí okolnosti daného případu**, důvody nepřítomnosti uváděné zákonným

zástupcem, četnost nepřítomnosti žáka ve vyučování, dobu nepřítomnosti ve vztahu k vyučovacím rozvrhu (nejde-li o nápadně se opakující absenci v době výuky určitých předmětů, v době ověřování vědomostí apod.), jakož i další okolnosti vzdělávání žáka, a pojme-li **po posouzení těchto skutečností podezření na zanedbávání školní docházky**, posoudí zameškané hodiny jako **neomluvené**. Zákonný zástupce bude o neomluvené absenci žáka informován, popř. vyzván k účasti na projednání této záležitosti ve škole (srov. ust. § 21 odst. 1 písm. b), odst. 2, § 22 odst. 3 písm. a), b), d) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)). Domníváme se, že alespoň v některých případech bude v možnostech zákonného zástupce doložit tvrzené skutečnosti jiným způsobem, např. potvrzením o zaplacení poplatku za klinické vyšetření (na žádost povinně vystaveným ve smyslu ust. § 11 odst. 1 písm. g) zákona č. 48/1997 Sb.), kopií části zdravotnické dokumentace o relevantním vyšetření či léčení žáka (dle ust. § 67b odst. 12 písm. a), c) zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu), kopií rozhodnutí o vzniku potřeby ošetřování (ust. § 68 odst. 1 písm. a), b) odst. 4, § 69 písm. c) zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění) apod. V případech **důvodného podezření na zanedbávání školní docházky** považujeme **požadavek na předložení uvedených dokumentů** ze strany školy za **oprávněný**. Tato pravidla pro omlouvání nepřítomnosti žáků by samozřejmě měla být součástí školního řádu ve smyslu ust. § 50 odst. 1 školského zákona.

Neposkytne-li zákonný zástupce potřebnou součinnost a neomluvená absence žáka přesáhne hranici 25 vyučovacích hodin (čl. II odst. 10 metodického pokynu), ředitel školy bez zbytečného odkladu zašle oznámení o těchto skutečnostech obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností (ust. § 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí).

Úmluva o právech dítěte:

- Článek 1 – **nediskriminace** – chránit děti před jakoukoliv formou diskriminace
- Článek 2 – **nejlepší zájem dítěte** musí být předním hlediskem při veškerých postupech týkajících se dětí
- Článek 12 – **názor dítěte** – právo dítěte vyjádřit svůj názor a požadavek, aby byl vzat do úvahy ve všech záležitostech týkajících se dítěte
- Článek 13 – **svoboda projevu** – dítě má právo na svobodu projevu
- Článek 28 – **vzdělání** – dítě má právo na bezplatné vzdělání
- Článek 29 **cíle výchovy** – výchova musí směřovat k rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání a k přípravě na aktivní život v dospělosti
- Článek 31 **volný čas, rekreace a kulturní činnost** – dítě má právo na odpočinek, volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku, jakož i svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti

7. Doporučená literatura

KREJČOVÁ, L., MERTIN, V. (Eds.) *Pedagogická intervence u žáků ZŠ*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010. 308 s. ISBN 978-80-7357-603-5.

BENDL, S. *Kázeňské problémy ve škole*. 1. vyd. Praha, Triton, 2004. ISBN 80-7254-453-5.

HAYDEN, T. L. *Spratek*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-375-8.

KREJČOVÁ, L., MERTIN, V. (Eds.) *Výchovné poradenství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 250 s. ISBN 978-80-7357-498-5.

KYRIACOU, C. *Řešení výchovných problémů ve škole*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-945-3.

MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 4. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-325-3.

MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-270-6.

MERTIN, V., KUCHARSKÁ, A. *Integrace žáků se specifickými poruchami učení – od stanovení kritérií k poskytování péče všem potřebným žákům*. 1. vyd. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství, 2008. ISBN 978-80-86856-40-7.

ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 978-80-7367-426-7.

VODÁČKOVÁ, D. a kol. *Krizová intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-696-9.

HAJNÝ, M.: *O rodičích, dětech a drogách*. Praha, Grada 2001.

JESSOR, R., JESSOR, S. L. (1977): *Problem Behavior and Psychosocial Development*. New York: Academic Press.

KALINA, K.: *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí*. Praha, Filia Nova, 2001.

KALINA, K. A KOL.: *Drogy a drogové závislosti. Mezioborový přístup. (kapitola Primární prevence)*. Praha, Rada vlády pro protidrogovou politiku, 2003.

MACBEATH, J. AND MORTIMORE, P. *Improving School Effectiveness*, Buckingham, Open University Press, 2001

NEŠPOR K.: *Vaše děti a návykové látky*. Praha, Portál 2001

NEŠPOR, K., CSÉMY, L.: *Alkohol, drogy a vaše děti*. Praha, Sportpropag (Fit in), 1995.

8. Závěr

Tyto metodické pokyny byly připraveny pouze pro pokusné ověřování Individuálního výchovného plánu ve školním roce 2011/2012. V polovině pokusného ověřování mohou být upraveny v souvislosti se získáním nových poznatků, informací a objevením nových možností při postupu řešení rizikového chování žáků základních škol.

Řídící tým pokusného ověřování přivítá od pilotních škol jakékoli náměty týkající se řešené problematiky od pilotních škol.